

Psalm 23:1b en 5b – Welk schrijversstandpunt past hier het beste?

Aanleiding tot deze vraag zijn de verschillende vertaalopties voor de verzen 1b en 5b. Wat is beter:

- in vers 1b: ‘Mij ontbreekt niets’ of ‘Mij *zal* niets ontbreken’?
- of in 5b: ‘Hij wrijft mij in met olie’ of ‘Hij *wreef* mij in met olie?’ (of woorden van gelijke strekking)

Het standpunt van waaruit de schrijver dit optekende speelt hierbij mijns inziens een belangrijke rol. De bedoeling van deze toelichting is om een verantwoording te geven voor de gemaakte keuze.

In Psalm 23, een kostbaar kleinood, staat Gods zorg en leiding centraal: God is er voor wie zich toevertrouwen aan hem, hij is degenen die hem oprecht aanbidden nabij; hij beschermt hen, troost hen en zorgt voor hen. De psalmist spreekt over God bij naam en noemt hem ‘mijn herder’. Daaruit blijkt ook een persoonlijke band; zijn vertrouwen in Gods leiding is evident.

Rudolf Kittel gaf de psalm de titel mee ‘Der Herr, mein Hirt und mein Wirt’. Niet ten onrechte. De psalm bevat namelijk die twee beelden uit het dagelijkse leven om zijn ervaringen, gevoelens en zijn beleving te illustreren.

De indeling is als volgt:

- In de verzen 1 tot en met 4, het eerste beeld, zien we de zorg van een goede herder voor zijn dieren; hij beschermt hen door gevaren en leidt hen naar een plaats van verkwikking. Aan het beeld van de goede herder dankt de psalm de naamsbekendheid. De beschrijving is vanuit het standpunt van degene die de leiding en bescherming zoekt en ervaart.
- In vers 5, het tweede beeld, zien we een zorgzame gastheer die zijn gast na diens lange en gevaarlijke reis bescherming biedt, hem verzorgt en hem voedt. Ook dit is beschreven vanuit het standpunt van degene die die gastvrijheid geniet.
- In vers 6, het resumerende slotvers, geeft de psalmist een plaatsbepaling, Gods huis, de plaats van aanbidding. Daar wil hij graag zijn, en ook steeds weer terugkomen zolang hij leeft. In de laatste regel zien we de realisatie van de twee beelden: wat de ultieme rustplaats voor de vermoeide schapen is, wat de veilige herberg voor vermoeide reizigers is, dat is Jehovah’s huis voor wie hem aanbidden. Dat biedt verkwikking van een zwaar leven elders met velerlei bedreigingen.

De vraag is nu of de beide beelden vanuit eenzelfde perspectief zijn geschreven of niet.

Om te beginnen een overzicht van een aantal Nederlandse vertalingen. De passages die ter discussie staan zijn vetgedrukt weergegeven, significante verschillen daarbij zijn onderstreept.

	Statenvertaling (Jongbloed-ed.)	Herziene Statenvertaling	NBG-vertaling 1951	Willibrord-vertaling 1995	Groot Nieuws Bijbel 1996	De Nieuwe Bijbelvertaling	Naardense Bijbel	Nieuwe-Wereld-vertaling	TLVG
	<i>Een psalm van David.</i>	<i>Een psalm van David.</i>	<i>Een psalm van David.</i>	<i>Een zangstuk van naam van David.</i>	<i>Een psalm uit de bundel van David.</i>	<i>Een psalm van David.</i>	<i>Een musiceerstuk, van David.</i>	<i>Een melodie van David</i>	<i>Een muziekstuk op naam van David.</i>
2	De HEERE is mijn herder, mij zal niets ontbreken.	De HEERE is mijn herder, mij ontbreekt niets.	De HERE is mijn herder, mij ontbreekt niets;	De HEER is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets.	De Heer is mijn herder, mij zal niets ontbreken.	De HEER is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets.	De Ene is mijn herder, mij zal niets ontbreken;	Jehovah is mijn herder. Mij zal niets ontbreken.	Jehovah is mijn herder, niets dat mij nu nog ontbreekt.
	Hij doet mij nederliggen in grazige weiden; Hij voert mij zachtjes aan zeer stille wateren.	Hij doet mij nederliggen in grazige weiden, Hij leidt mij zachtjes naar stille wateren.	Hij doet mij nederliggen in grazige weiden; Hij voert mij aan rustige wateren;	Hij laat mij in grazige weiden rusten, Hij voert mij naar vredig water,	Hij brengt mij naar groene weiden, laat me rusten aan het water.	Hij laat mij rusten in groene weiden en voert mij naar vredig water,	in weiden vol groen vlijt hij mij neer, hij voert mij mee naar wateren van rust;	In grazige weiden doet hij mij neerliggen; Aan waterrijke rustplaatsen voert hij mij.	Hij doet mij nederliggen in grazige weiden; naar wateren van weldadige rust, daarheen voerde Hij mij.
3	Hij verkwikt mijn ziel; Hij leidt mij in het spoor der gerechtigheid, om Zijns Naams wil.	Hij verkwikt mijn ziel, Hij leidt mij in het spoor van de gerechtigheid, omwille van Zijn Naam.	Hij verkwikt mijn ziel, Hij leidt mij in de rechte sporen om zijns naams wil.	daar geeft Hij mij nieuwe kracht. Hij leidt mij op het rechte spoor, omwille van zijn naam.	Hij geeft mij kracht en leidt me langs veilige paden, zoals hij beloofd heeft.	hij geeft mij nieuwe kracht en leidt mij langs veilige paden tot eer van zijn naam.	mijn ziel keert door hem in mij terug, hij leidt mij in sporen van gerechtigheid omwille van zijn naam!	Mijn ziel verkwikt hij. Hij leidt mij in de sporen van rechtvaardigheid om zijns naams wil.	Hij verkwikt mijn ziel, Hij leidt mij omwille van Zijn naam in sporen van gerechtigheid.
4	Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij; Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij.	Al ging ik ook door een dal vol schaduw van de dood, ik zou geen kwaad vrezen, want U bent met mij; Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij.	Zelfs al ga ik door een dal van diepe duisternis, ik vrees geen kwaad, want Gij zijt bij mij; uw stok en uw staf, die vertroosten mij.	Al moet ik door dalen van duisternis en dood, ik ben voor geen onhehl bang, want U bent bij mij; uw knots en uw staf geven mij nieuwe moed.	Al ga ik door een diepdonker dal, ik hoef geen gevaar te duchten, want u, Heer, bent bij me, uw staf en uw stok beschermen mij.	Al gaat mijn weg door een donker dal, ik vrees geen gevaar, want u bent bij mij, uw stok en uw staf, zij geven mij moed.	Ook als ik moet gaan door een dal vol schaduw van dood, kwaad zal ik niet vrezen, want Gij zijt bij mij; uw staf en uw stok, die zullen mij vertroosten.	Al wandel ik ook in het dal van diepe schaduw, Ik vrees niets kwaads, Want Gij zijt met mij; Uw stok en uw staf, die vertroosten mij.	Ook al trok ik door doodbeschaduwde dalen, ik had geen kwaad te vrezen, U was mij immers nabij; Uw stok, Uw staf, die waren mij werkelijk tot troost.
5	Gij richt de tafel toe voor mijn aangezicht, tegenover mijn tegenpartijders;	U maakt voor mij de tafel gereed voor de ogen van mijn tegenstanders;	Gij richt voor mij een dis aan voor de ogen van wie mij benauwen;	Voor mijn ogen dekt U de tafel, zodat ook mijn belagers het zien;	Heer, u nodigt mij uit aan uw tafel, mijn tegenstanders moeten het aanden;	U nodigt mij aan tafel voor het oog van de vijand,	Gij bereidt voor mijn aanschijn een tafel tegenover mijn benauwers;	Gij maakt voor mijn aangezicht een tafel in orde ten aanschouwen van hen die blij geven van vijandschap jegens mij.	En nu dekt U hier vóór mij een tafel, nota bene ten overstaan van wie mij tegenstaan.
	Gij maakt mijn hoofd vet met olie, mijn beker is overvloeiende.	U zalft mijn hoofd met olie, mijn beker vloeit over.	Gij zalft mijn hoofd met olie, mijn beker vloeit over.	met olie zalft U mijn hoofd, mijn beker is tot de rand gevuld.	u zalft mijn hoofd met balsam, u vult mijn beker tot de rand.	u zalft mijn hoofd met olie, mijn beker vloeit over.	gij zult mijn hoofd betten met olie, mijn beker is overvol!	Met olie hebt gij mijn hoofd ingesmeerd; Mijn beker is welgevuld.	U zreef mijn hoofd in met olie, mijn beker is welgevuld.
6	Immers zullen mij het goede en de weldadigheid volgen al de dagen mijns levens; en ik zal in het huis des HEEREN blijven in lengte van dagen.	Ja, goedheid en goedertierenheid zullen mij volgen al de dagen van mijn leven. Ik zal in het huis van de HEERE blijven tot in lengte van dagen.	Ja, heil en goedertierenheid zullen mij volgen al de dagen van mijn leven; en ik zal in het huis des HEREN verblijven tot in lengte van dagen.	Ja, uw goedheid en liefde blijven mij volgen alle dagen van mijn leven. Zo mag ik telkens weer wonen in het huis van de HEER, tot in lengte van dagen.	Uw goedheid, uw liefde ervaar ik, mijn leven lang, in uw huis mag ik wonen, tot in lengte van dagen.	Geluk en genade volgen mij alle dagen van mijn leven, ik keer terug in het huis van de HEER tot in lengte van dagen.	Mij achtervolgen slechts goedheid en vriendschap, al de dagen van mijn leven; terugkeren mag ik in het huis van de Ene in lengte van dagen!	Waarlijk, louter goedheid en liefderijke goedgunstigheid zullen mij volgen al de dagen van mijn leven; En ik zal stellig in het huis van Jehovah wonen tot in lengte van dagen.	Waarlijk, goedheid en loyale liefde blijven mij volgen, alle dagen van mijn leven; in Jehovah's huis zal ik stellig vertoeven, en dat tot in lengte van dagen.

Qua betekenis zijn er verschillende lagen te onderscheiden:

- a. Ten eerste zijn er de concrete beelden:
  - herder/schaap/begeleiding/bescherming/zorg en leiding naar de bestemming van rust en vrede, en
  - gastheer/gast/verzorging/voeding/genieting.
- b. Die beelden zijn metaforen voor wat de psalmist had ondernomen, zijn bedevaart, de lange en gevaarlijke reis naar het huis van aanbidding. Dat was niet alleen een voorschrift maar ongetwijfeld ook zijn eigen wens en keus. De psalm staat op naam van David, maar zonder twijfel kon iedere aanbieder van Jehovah zich daarin vinden.
- c. Die reis staat vervolgens voor het leven zelf van degene die zich waarachtig op God verlaat, een levensreis die dikwijls vol van moeilijkheden en beproevingen is. Wie zich op die reis door God laat leiden, mag het vertrouwen hebben dat het uiteindelijk goed komt. Die gedachte is ook wat de lezer tot op de dag van vandaag zo raakt. Daarbij kan dat individueel gelden, maar ook collectief.

De vraag is natuurlijk: is die laatste vergelijking ook zo bedoeld door de psalmist, of is dat vooral een opvatting die de lezer daar zelf graag in legt?

Het is natuurlijk altijd interessant om verschillende vertalingen naast elkaar te lezen, los van de gestelde vragen. Daarbij heeft ledere vertaling natuurlijk een eigen taalgebruik, een eigen methodiek, en daar is uiteraard niets mis mee. En soms laat de grondtekst ook verschillende vertalingen toe. Toch zijn er een paar opvallende verschillen die juist in dit geval nuttig zijn om te beschouwen.

- In vers 2 staat in het Hebreeuws, parallel aan de 'grazige weiden' de uitdrukking *méei m.noe. "chóot*, 'wateren van rustplaatsen' – het meervoud wordt hier wel beschouwd als aanduiding van intensiteit. Hier en daar wordt de uitdrukking in zijn geheel weergegeven als 'vredig water', 'rustig water' en '(zeer) stille wateren'. Alsof het iets zegt over het water zelf. Friedrich Baethgen geeft hier echter als commentaar: 'Es ist nicht ruhig fliessendes Wasser im Gegensatz zum reissendem Strome gemeint, sondern das Wasser, an dem die Herde am Mittag oder Abend lagert, also Wasser, an dem die Herde Ruhe findet.' Dat lijkt mij een plausible gedachte. Het gaat hier immers niet om het water, maar om het welzijn van het vee.
- In vers 3 wordt gesproken over *ma. "gléei-TSédeq*, dat betekent letterlijk 'sporen (ook hier meervoud) der gerechtigheid'. Zijn dat 'veilige paden', of 'rechte sporen' zoals sommige vertalingen schrijven? Voor een letterlijk schaaap wellicht wel, voor die is het morele begrip 'gerechtigheid' niet zo relevant, vanuit diens perspectief zijn 'veilige paden' voldoende. En, dat geldt in wezen ook voor een letterlijk bedevaartganger die voor deze tocht veilig is aangekomen op de plaats van bestemming. Juist daarom is de vermelding van 'gerechtigheid' mijns inziens te zien als een aanwijzing voor dat hogere betekenisniveau, voor de levenstocht die de oprechte aanbieder van Jehovah heeft te gaan. 'Gerechtigheid' is een belangrijk Bijbels thema. De vertaling met 'rechte sporen' lijkt mij hier te beperkt. Zeker, het is een mooi begrip, het komt elders ook voor, maar daar is dan wel een andere Hebreeuwse uitdrukking voor. Maar mijns inziens is het hier te passief. 'Rechte sporen' gaat meer over het vermijden van fouten; 'gerechtigheid' is een dieper begrip. Gerechtigheid wordt beoefend, zoals Psalm 15:2, 18:21 en 25 (of vers 20 en 24), 37:6, 106:3, etc. beschrijven (zie ook Genesis 18:19 en Deuteronomium 6:25).
- Daarbij komt nog iets. De vermelding van 'sporen der gerechtigheid' wordt in dezelfde regel onmiddellijk gevolgd door de term *l.má. "an SJ.móo*, 'omwille van zijn naam'. Wat wordt daarmee bedoeld? Is dat 'zoals hij beloofd heeft', of 'tot eer van zijn naam'? Psalm 25:11 gebruikt ook deze term maar wijst daarbij wel op een diepere betekenis. Het 'omwille van zijn naam' is in ieder geval direct verbonden met de genoemde 'sporen van gerechtigheid'. Het gaat hier om de aanbieder van Jehovah God die zich bekommert om diens naam. Ook deze term wijst op een hoger betekenisniveau.
- In vers 4 vinden we het woord *TSal.máawet*, een samentrekking van *TSéel*, 'schaduw', en *máawet*, 'dood'. Er zijn vertalingen die het weergeven met 'diepe schaduw', 'diepdonker' of 'diepe duisternis' – het woordje 'dood' laat men dan weg. Op zich niet verkeerd, ook in het Nederlands hoeft de toevoeging dood- of doods- niet altijd op de letterlijke dood te wijzen – doodsbang, doodleuk, doodop, etc. Maar soms heeft die toevoeging wel degelijk een meer letterlijke betekenis – doodziek, doodsklok, doodsangst, etc. Zo ook in de Bijbelse taal. Er zijn teksten waar die associatie niet dominant is, zoals Jesaja 9:1 (of 9:2), maar zowel hier in Psalm 23:4 als elders in de Psalmen (44:20 [of :19], en 107:10,14) is de gedachte aan de dood toch heel reëel; die associatie kan de lezer van de Hebreeuwse tekst gewoon niet ontgaan. Diverse vertalingen verwerken dat daarom in de weergave ('schaduw des doods' of 'doodbeschaduwd') zodat de lezer van de vertaling diezelfde tekstbeleving zal hebben. Denkend aan de levensreis, perioden van grote moeilijkheden en een dreigende dood, juist dan is het Godsvertrouwen dat uit deze psalm spreekt zo bijzonder.
- In ditzelfde vers staat over Gods staf en stok, over de hulpmiddelen van de herder om het kleinvee te beschermen en te sturen: *héemaah j.na. "chamóenie*, 'die, die vertroosten mij'. Sommige schrijven hier 'beschermen' of 'moed geven'. In het eerste geval is dat vertaald naar de interactie herder/schaap. Dat zal ook de directe uitwerking zijn van die attributen, dat staat vast, maar daarvoor zijn er ook in het Hebreeuws andere woorden. De betekenis van het gebruikte werkwoord is echt anders; juist door hier ' vertroosten' te schrijven wordt de tekst naar dat hogere niveau getild. De genoemde moeilijkheden en uitdagingen in het leven betekenen voor mensen immers ook vaak verdriet en tranen; Gods beschermend en reddend ingrijpen, de kracht die hij in moeilijke perioden geeft, dat alles kan die tranen drogen.

Resumerend, de terminologie in de verzen 3 en 4, met de verwijzingen naar de gerechtigheid, naar Gods naam, naar het doodsgevaar en de vertroosting, dat suggereert dat het ook gaat om degene die op zijn levensreis God oprecht aanbidt. Natuurlijk, het beeld van de herder vindt zeker toepassing in Gods leiding en bescherming bij de tocht naar Jehovah's huis, maar die bedevaart wordt op zijn beurt weer een metafoor voor het levenspad van degene zich door God wil laten leiden. Deze laatste associatie verliest aan kracht als de hierboven genoemde kernwoorden zouden worden teruggebracht tot het laagste betekenisniveau.

Nog een paar opmerkingen.

- In vers 5 wordt een tafel gereedgemaakt voor de psalmist. Dat impliceert natuurlijk een uitnodiging, een enkele vertaling vertaalt het op die manier, maar het is wel een andere nuance. De uitnodiging is al van een eerder moment, de gedekte tafel, de werkelijk bereide maaltijd is later.
- In vers 5 staat het eerste perfectum in deze psalm, een voltooide werkwoordsvorm, *disJántaa*, letterlijk ‘u hebt vet gemaakt’. Enkele vertalingen geven het perfectum weer met een voltooide vorm of een verleden tijd – mijns inziens zou dat ook te verwachten zijn. Maar merkwaardig, heel wat vertalingen lijken dat aspect te negeren, ze vertalen het gewoon met een tegenwoordige tijd. Later daarover meer, want juist dat zegt iets over het standpunt van de schrijver.
- Niet echt verkeerd maar mogelijk misleidend is de vertaling in vers 5 van dat woord *disJántaa*: ‘u zalft/hebt gezalfd’. Dat wekt de associatie van zalving zoals dat behoorde bij de aanstelling van bijvoorbeeld de koning, maar dat is hier niet het geval. Het werkwoord dat voor zo’n aanstelling wordt gebruikt is *maaSJách*” (daarvan is ook het *maaSJéach*”, ‘messias’ afgeleid). Maar *disJántaa* is van een ander werkwoord. Hier gaat het waarschijnlijk over een uiting van vreugde (A. Cohen schrijft als voetnoot bij de Soncino-vertaling: ‘It was customary to use perfumed oil at a banquet. (...) Ointment to the Jews was a symbol of joy.’). Het is daarom nauwkeuriger om het woord ‘zalven’ op deze plaats niet te gebruiken, dat ter vermijding van onjuiste conclusies.
- In vers 6 wordt het woord *SJáv.tie* verschillend vertaald. Het woord kan afgeleid zijn van ‘wonen/verblijven’, de traditionele opvatting; dan wordt *SJáv.tie* gezien als de verkorte vorm voor *jaaSJáv.tie* (onder andere Gesenius’ *Hebrew Grammar* en *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon* door B. Davidson geven hieraan de voorkeur). Het kan echter ook afgeleid zijn van ‘terugkeren’. Beide zijn mogelijk, en er is voor beide ook wat te zeggen; dat verklaart de verschillen in weergave. Dit punt blijft verder buiten beschouwing.
- Vers 7 wordt ingeleid met het woordje *ách*, traditioneel weergegeven met ‘waarlijk’, maar ook ‘maar/doch’ is mogelijk; een aantal leiden in met het woordje ‘ja’. Hoe het ook wordt vertaald, het geeft deze tekst een resumerend en beschouwend karakter. Dat is geen onbelangrijk detail. Maar er zijn er helaas ook vertalingen die het woord negeren.
- De Groot Nieuws-vertaling trekt vers 7 helemaal bij vers 6 door ook in vers 7 het woord rechtstreeks tót God te richten. In de grondtekst is er echter, behalve dat woordje *ách*, ook een verschuiving: de tekst spreekt daar óver God en diens goedheid. Door deze ingreep staat er bij de Groot Nieuws-vertaling in deze slottekst ‘uw huis’ en verdwijnt de naam JHWH – een nadelig neveneffect van deze vereenvoudiging.

Iets over de structuur van Psalm 23. De tekst begint met uitspraken óver Jehovah. Vanaf vers 4 kantelt dat, daar wordt God rechtstreeks aangesproken. Opmerkelijk, dat gebeurt precies in het midden van de psalm – ‘U’ is precies het middelste van de 55 woorden. En dat is weer het centrum van de thematische uitdrukking ‘want U, met mij’, een zeer betekenisvolle uitspraak. C. J. Labuschagne wijst in zijn analyse van deze psalm in *Numerical Features of the Psalms and Other Selected Texts* op deze structuur; hij toont ook hoe de psalm als het ware is opgebouwd rondom dat midden.

Die centrale tekst memoreert de bescherming en troost temidden van gevaren, de doodbeschaduwde dalen, alles wat de psalmist heeft moeten meemaken; maar God was met hem. God was met hem, is met hem, ook in het diepste punt (in deze psalm zowel letterlijk als figuurlijk). Zowel daarvoor (in de verzen 2 en 3) als daarna (in vers 5) komt de rust en de verkwikking. In de verzen 2 en 3 hoe een schaap die zorg ervaart aan wateren van rust waar hij is aangekomen na een gevaarlijke reis; vanaf vers 5 is het de rust zoals de aanbieder dat ervaart in Gods plaats van aanbidding. Gestructureerd rond het midden, dat geldt ook voor de vermelding van de persoonlijke naam Jehovah; die komt in het eerste en het laatste vers voor, beide keren op vrijwel gelijke afstand van het midden.

De gestelde vraag betreft het gebruik van bepaalde werkwoordsvormen. Het bijbelse Hebreeuws kent geen verleden, tegenwoordige of toekomstige tijd zoals onze taal; wel kent men een onderverdeling in voltooide en onvoltooide tijd (perfectum en imperfectum). Die werkwoordsvormen laten veel vrijheid van interpretatie. Altijd speelt de context een belangrijke rol, en soms ook de combinatie waarin werkwoorden worden gebruikt. Toch zullen ze bij vertaling moeten worden omgezet naar wat in het Nederlands wordt gebruikt, dus als plaatshebbend in het verleden, heden of toekomst. Soms is dat een inperking van de betekenis. Over die werkwoordsvormen zijn boeken vol geschreven, hier nu een korte karakterisering.

Het perfectum

Gesenius’ Grammar schrijft over het perfectum: ‘The perfect serves to express actions, events, or states, which the speaker wishes to represent from the point of view of completion, whether they belong to a determinate past time, or extend into the present, or while still future, are pictured as in their completed state.’ (§106). Het perfectum heeft dus een voltooid, afgesloten karakter. Dat kan, zoals beschreven, in het verleden zijn, in het heden, maar ook in de toekomst. In dat laatste geval wordt de stelligheid verwoord dat hetgeen verwoord werd beslist zal gebeuren.

Het imperfectum

Over het imperfectum: ‘The imperfect, as opposed to the perfect, represents actions, events, or states, which are regarded by the speaker at any moment as still continuing, or in process of accomplishment, or even as just taking place.’ (§106). Het imperfectum heeft een onvoltooid, open karakter, de handeling loopt door. Dat kan in het verleden zijn, in het heden of in de toekomst.

Imperfectum en perfectum in Psalm 23

In Psalm 23 wordt op een paar uitzonderingen na, en afgezien van de frequent voorkomende werkwoordloze zinnen, steeds het imperfectum gebruikt. Als de psalmist schrijft dat Jehovah hem door moeilijkheden heen leidt, dan kan dat derhalve slaan op de doorlopende ervaringen uit het verleden, op het moment zelf, op de toekomst of op een combinatie daarvan. En dat geldt ook voor de andere goede zorgen; dat gaat door, dat zijn zijn ervaringen.

Maar er zijn twee uitzonderingen, in de laatste twee verzen.

- Als laatste, in vers 6b, deel van het resumerende en concluderende slotvers. Op deze tekst zal nu niet worden ingegaan. Er staat in ieder geval een voltooide tijd (of van het werkwoord 'verblijven' of van 'terugkeren'). Maar dat woord vertalen als voltooid tegenwoordige tijd, 'ik heb verbleven' of 'ik ben teruggekeerd', of als verleden tijd, dat past niet goed bij de context. Daar zien we de uitdrukking 'tot in lengte van dagen'; daardoor ligt het voor de hand om dit te vertalen als de stellige verwachting dat dit zal gebeuren, een voltooide tijd in de toekomst drukt verzekerdheid uit. De uitdrukking 'tot in lengte van dagen' hoeft overigens niet te betekenen dat hier een priester aan het woord is die hier is en hier ook voor altijd wil blijven; het lijkt logischer om het te verbinden met degene die gehoor geeft aan de opdracht om regelmatig de reis te maken naar Gods plaats van aanbidding. Dat speelt ook een rol bij de reeds gememoreerde vertaalkeuze 'terugkeren'. Dat zou dan als perspectief hebben dat de psalmist bij de genietingen van zijn komst naar het huis van God al voornemens maakt om daar iedere keer weer te verschijnen. Die tekstopvatting komt mij wat gekunsteld over. Daar te genieten en te denken/zeggen: 'O wat geweldig, ik wil hier voor altijd wel blijven', dus juist nog niet te willen denken aan vertrek, dat lijkt mij meer voor de hand te liggen. Maar dat terzijde.
- Nu gaat het om vers 5b. Daar pas staat het eerste perfectum in de hele psalm. Hier wordt het met olie inwrijven van het hoofd van de psalmist dus als een voltooide gebeurtenis beschreven, dus letterlijk: 'U hebt mijn hoofd ingevet met olie', of woorden van gelijke strekking.

Psalm 23:5b

De verschillende manieren waarop het perfectum wordt weergegeven is hieronder te zien.

Psalm 23:5b

<i>Transliteratie</i>	<i>diSJán.taa</i>	<i>va.SJémen</i>	<i>roSJié</i>	<i>koosié</i>	<i>r.waajáah</i>
<i>Woord-voor-woordvertaling</i>	u hebt vet gemaakt	met olie	mijn hoofd	mijn beker	overvloed
<i>Statenvertaling:</i>	Gij maakt mijn hoofd vet met olie, mijn beker is overvloeiende.				
<i>Herziene Statenvertaling:</i>	U zalft mijn hoofd met olie, mijn beker vloeit over.				
<i>NBG:</i>	Gij zalft mijn hoofd met olie, mijn beker vloeit over.				
<i>KBS-vertaling (1982):</i>	met olie zalft gij mijn hoofd, tot de rand is mijn beker gevuld.				
<i>Willibrordvertaling (1996):</i>	met olie zalft U mijn hoofd, mijn beker is tot de rand gevuld.				
<i>NBV:</i>	u zalft mijn hoofd met olie, mijn beker vloeit over.				
<i>Gerhardt/van der Zeyde:</i>	En zalft met olie mijn hoofd. Mijn beker vloeit over.				
<i>Groot Nieuws Bijbel:</i>	u zalft mijn hoofd met balsem, u vult mijn beker tot de rand.				
<i>Naardense Bijbel:</i>	gij zult mijn hoofd betten met olie, mijn beker is overvol!				
<i>Buber/Rosenzweig – Preisungen:</i>	Streichst das Haupt mir mit Öl, mein Kelch ist Genügen.				
<i>Kittel – Die Psalmen:</i>	Du salbst mein Haupt mit Öl, schenkest mir volle in.				
<i>NIV:</i>	You anoint my head with oil, my cup overflows.				
<i>Friedrich Baethgen – Die Psalmen:</i>	Hast gesalbt mein Haupt mit Öl; mein Becher ist Überfluss.				
<i>Schmidt – Die Psalmen:</i>	Du hast mir das Haupt gesalbt mit Öl; mein Becher hat die Fülle.				
<i>Soncino Books of the Bible – The Psalms:</i>	Thou hast anointed my head with oil; my cup runneth over.				
<i>A.C. Feuer - Tehillim:</i>	You anointed my head with oil, my cup overflows.				
<i>NW:</i>	Met olie hebt gij mijn hoofd ingewreven; Mijn beker is welgevuld.				
<i>TLVG:</i>	U wreef mijn hoofd in met olie, mijn beker is welgevuld.				

Heel wat vertalingen, hier gesorteerd als eerste groep, lijken het perfectum echter niet te honoreren. Dat zal op zich niet als storend worden ervaren, de boodschap en de betekenis van de psalm verandert er echt niet door, maar dat verandert niets aan het feit dat het perfectum niet als zodanig wordt weergegeven.

Een aantal andere vertalingen geven het perfectum wel weer. Sommige vertalingen doen dit met een eenvoudige verleden tijd: A.C. Feuer doet dat in zijn Tehillim-vertaling, en ook de TLVG-vertaling heeft dit. De anderen gebruiken de voltooid tegenwoordige tijd, hetgeen natuurlijk ook uitstekend is. De vraag is natuurlijk wat de functie van dat perfectum is. Friedrich Baethgen schrijft hierover: 'Zum festlichen Mahl gehört das Salben (...). Das Perfektum *dishanta*, weil die Salbung dem Mahle vorangeht.' De volgorde der gebeurtenissen klinkt hier door. En dat brengt ons bij de voorliggende vraag: wat was hier het schrijversperspectief? Het plotselinge gebruik van het perfectum hier wekt mijns inziens de indruk dat de psalm ook zou moeten worden gezien vanuit het perspectief van aangekomen te zijn op de plaats bestemming. Hij bevindt zich in Jehovah's huis. Aanzittend aan de genoemde dis, dat duurt nog voort, heeft hij de liefdevolle, vreugdevolle verzorging ondergaan – dat is gebeurd en dus voltooid. Kortom, hij is volmaakt tevreden; nu hij hier is en zo goed wordt verzorgd, heeft hij niets meer te wensen, hij komt niets tekort. Dat is te beschouwen als de positie van waaruit dit beeld is beschreven. Dat is het standpunt van waaruit de TLVG-vertaling het leest.

Psalm 23:1b

Dan nu vers 1b. Dat is een deel van het eerste beeld, de verzen 1 tot en met 4. In dat deel zien we, naast de werkwoordloze zinnen, alleen zinnen met het imperfectum. Men zou zich dus kunnen afvragen of het imperfectum in vers 1b dan anders moet worden vertaald dan in de andere gevallen, en zo ja waarom – er kunnen heel valide argumenten voor zijn. Vrij algemeen gebruikt men in het eerste deel de onvoltooid tegenwoordige tijd bij woorden als ‘hij doet mij neerliggen, hij voert mij naar ..., hij verkwikt mijn ziel of geeft mij nieuwe kracht, hij leidt mij’, maar ook ‘uw stok en uw staf vertroosten mij’. Een aantal vertalers gebruiken ook voor vers 1b de tegenwoordige tijd (‘mij ontbreekt niets’, of woorden van gelijke strekking), andere schrijven hier de toekomstige tijd (‘mij zal niets ontbreken’).

Ter illustratie van de verschillende opvattingen volgen hier een wat groter aantal vertalingen van vers 1, eerst degenen die in 1b voor de toekomstige tijd kiezen, daarna de vertalingen met daar de tegenwoordige tijd.

	<i>Psalm 23:1</i>
<i>Transliteratie</i>	JHWH ro."ié ló ech".sáar
<i>Woord-voor-woordvertaling</i>	JHWH mijn herder niet kom ik tekort/zal ik tekortkomen
<i>Statenvertaling:</i>	De HEERE is mijn Herder, mij zal niets ontbreken.
<i>Soncino Books of the Bible – The Psalms:</i>	The LORD is my shepherd; I shall not want.
<i>A.C. Feuer - Tehillim:</i>	HASHEM is my shepherd, I shall not lack.
<i>Friedrich Baethgen – Die Psalmen:</i>	Jahve ist mein Hirt, mir wird nichts mangeln.
<i>Gerhardt/van der Zeyde:</i>	De Heer is mijn herder, mij zal niets ontbreken.
<i>Naardense Bijbel:</i>	De Ene is mijn herder, mij zal niets ontbreken;
<i>Groot Nieuws Bijbel:</i>	De Heer is mijn herder, mij zal niets ontbreken.
<i>NW:</i>	Jehovah is mijn Herder. Mij zal niets ontbreken.
<i>NIV:</i>	The LORD is my shepherd; I shall not be in want.
<i>Herziene Statenvertaling:</i>	De HEERE is mijn Herder, mij ontbreekt niets.
<i>NBG:</i>	De HERE is mijn herder, mij ontbreekt niets;
<i>Buber/Rosenzweig – Preisungen:</i>	ER ist mein Hirt, mir mangelts nicht.
<i>Kittel – Die Psalmen:</i>	Jahwe ist mein Hirt, mir mangelt nichts.
<i>Schmidt – Die Psalmen:</i>	Jahwe ist mein Hirt, mir mangelt es an nichts.
<i>KBS-vertaling (1982):</i>	Jahwe is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets.
<i>Willibrordvertaling (1996):</i>	De HEER is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets.
<i>NBV:</i>	De HEER is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets.
<i>TLVG:</i>	Jehovah is mijn herder, niets dat mij nu nog ontbreekt.

Zoals al min of meer aangegeven, beide vertalingen (tegenwoordige en toekomstige tijd) zijn grammaticaal gezien mogelijk. Hoewel geen van de genoemde vertalingen dat doet, zou zelfs naar de verleden tijd toe vertaald kunnen zijn, ‘het ontbrak mij aan niets’; toch lijkt dat minder geschikt. Onderweg was er vooral het gevaar, er is zelfs de suggestie van een doodsdreiging, het eventuele tekort aan iets speelde daar niet.

Wat zouden de redenen kunnen zijn dat het als een toekomstige tijd wordt vertaald?

Het kan worden gezien als het vertrouwen in de toekomst dat wordt onderbouwd door de ervaringen in de tegenwoordige tijd, zoals de volgende verzen dan suggereren. Daarbij worden de imperfectum-vormen gezien als de verschillende omstandigheden waarin de psalmist zou kunnen verkeren, waarbij vers 1b een soort concluderend karakter krijgt. Het ‘mij zal niets ontbreken’ wordt dan onderbouwd met al die mogelijke omstandigheden. Wel is de vraag of dat dan de meest voor de hand liggende samenvatting zou zijn. Want wat is belangrijker: redding uit en bescherming tegen ernstige bedreigingen en gevaren of het voorkomen van tekorten? Toch is daarmee niet alles gezegd. Maar eerst even naar de andere mogelijkheid kijken.

Wat zouden de redenen kunnen zijn om vers 1b als toekomstige tijd te vertalen, ‘mij ontbreekt niets’?

Behalve het bovenstaande als onvoldoende te beschouwen, zou het ook goed zijn om een moment stil te staan bij de volgorde der elementen waaruit het eerste beeld is opgebouwd. Dan blijkt er iets opvallends. We concentreren ons dan even op de verzen 2 tot en met 4. Het lijkt zeker geen opsomming in chronologische volgorde. Eerst grazen en rusten, dan verkwikking en dan allerlei gevaren? Nee, welbeschouwd lijkt het meer omgekeerd-chronologisch, in wezen ook een soort causaal verband:

‘x’;
het neerliggen in grazige weiden met voedsel in overvloed
volgt op het gevoerd zijn naar de waterrijke oase,
dat is de verkwikking;
verkwikking was nodig want het was een beproevingsvolle tocht,
omwille van Gods naam wandelen in sporen van gerechtigheid
kan betekenen dat men door diepe dalen moet gaan, vol gevaren;
gelukkig was daar Gods bescherming,
waardoor men werd vertroost (kennelijk was er dus ook verdriet onderweg ...).

Als we deze opsomming in deze volgorde beschouwen, hoe moet vers 1b dan worden geïnterpreteerd?

- Is dat de voldoening schenkende conclusie die wordt geprojecteerd naar de toekomst?
- Of is het veeleer zo dat vers 1b juist uitstekend past op de plaats 'x'?

Als dat laatste zo is,

- dan beschrijft vers 1b de toestand waarin de psalmist zich bevindt ná de beproevingsvolle tocht, verzorgd en gevoed op een heerlijke plaats, 'het schaap ligt daar rustig en voldaan en heeft niets meer te wensen'; vanuit dat standpunt kijkt hij dankbaar terug en geniet hij van waar hij is.
- Dan wordt dat heerlijke gevoel, die beschrijving van die oase, vervolgens als een zelfstandig beeld geschetst: de herder die hem veilig hierheen bracht, blijkt hier ook een geweldige gastheer.
- Dan maakt het laatste vers tot slot duidelijk waar die rust is, wat die verkwikking is en wat die gedekte tafel is: dat is het huis van Jehovah.

Bij de TLVG-vertaling is ervoor gekozen de psalm qua tijd en plaats op die ene plaats te situeren: in het Godshuis zoals dat in de verzen 5 en 6 worden omschreven. Om dat te beklemtonen is in vers 5 het woordje 'nu' toegevoegd, het schrijversperspectief. Datzelfde is gedaan in vers 1, uiteraard niet met de bedoeling om de uitdrukking van tevredenheid tot dat ene moment te beperken, integendeel, maar juist om vers 1 met vers 5 en 6 te verbinden. De psalmist realiseert zich op dat moment de voldoening over zoveel goede zorg: zowel herderlijke zorg onderweg op weg naar Gods huis, als het gevoel hier aangekomen ook werkelijk thuis te zijn. Het woordje 'nu' in vers 1 slaat in die beleving dan vooral op het besef van het moment door de psalmist, hij is volkomen tevreden – het is zeker niet bedoeld als inperking in de tijd.

Met dezelfde overwegingen is er echter ook nog wel wat te zeggen voor de andere vertaalmogelijkheid (dus toch de toekomstige tijd?). De psalm eindigt immers met de uitroep dat de psalmist daar, in Gods huis, aan die gedekte tafel, in die grazige weide wel altijd wil blijven. Tot in lengte van dagen! Dat verlangen naar die aanhoudende en voortdurende tevredenheid zou ook kunnen worden gelezen in vers 1b. De tevredenheid die zich dan ook naar de toekomst uitstrekt. Mijn bezwaar hiertegen is dat daar onvoldoende steun voor is te vinden in die eerste tekst zelf; het zou dan pas bij de laatste zin zijn dat de eerste regel goed kan worden begrepen. Dat gaat mij wat te ver, en daarom geef ik toch de voorkeur aan de tegenwoordige tijd in vers 1b.

Niettemin wil ik afsluiten met een verzuchting: misschien is dit wel een voorbeeld van een zin die men eigenlijk tegelijkertijd op beide manieren zou willen vertalen ... Dat is niet erg; hoe langer men in deze psalm leest en hoe dieper men daarin graaft, hoe groter de voldoening!

Voor het laatst bijgewerkt: 22 mei 2013